

Time Allowed :3 Hours

Maximum Marks :80

Total Questions :13

सामान्य निर्देश :

1. सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
2. कैलकुलेटर का उपयोग वर्जित है।
3. प्रश्नों के दाईं ओर दिए गए अंक पूर्ण अंक दर्शाते हैं।
4. बहुविकल्पीय प्रश्नों (प्रश्न संख्या 1(ए)) के मामले में केवल पहले प्रयास का मूल्यांकन किया जाएगा और उसी के लिए अंक दिए जाएंगे।
5. प्रत्येक बहुविकल्पीय प्रश्न के लिए, उपप्रश्न संख्या सहित सही विकल्प (A), (B), (C) या (D) को उत्तर के रूप में लिखना है।
उदाहरण के लिए: (i) (A), (ii) (B), (iii) (C)
6. जहां भी आवश्यक हो, वैज्ञानिक रूप से सही और लेबलयुक्त आरेख बनाए जाने चाहिए।

उत्तरा १ (Comprehension 1):

कामापुरते आणि कामासाठी वाहन आणि आटोक्यात राहील एवढाच वेग हे तंत्र अनुसरले तर जीवन अर्थपूर्ण होईल. आपले जीवन अधिक प्रमाणात आपल्या वाटचाला यावे, ते कृतार्थतेने जगता, अनुभवता यावे, यासाठी असंत लाभावी म्हणून वाहनाचा वापर करायला हवा. प्रत्यक्षात घडते ते वेगळे. इतरांशी मानसिक स्पर्धा करण्यासाठी, आपल्या ऐश्वर्याचे प्रदर्शन घडवण्यासाठी, गरज नसताना कर्ज काढून वाहने खरेदी करणारी माणसे समाजात आढळतात. कोणतेही महत्त्वाचे काम नसताना पत्नीला मागच्या बाजूला बसवून आधुनिक दुचाकीने सहज फेरफटका मारून आले म्हणजे अनेकांना बरे वाटते; पण आहेच वाहन तर चार-सहा मैलांवरचे एखादे निसर्गरम्य स्थान किंवा मंदिर पाहण्यासाठी ही माणसे का जात नाहीत? एखादा लक्ष्मी रोड, महात्मा गांधी मार्ग किंवा जंगली महाराज रस्ताच का पसंत केला जातो? देहू, आळंदी, सिंहगड, बनेश्वर, विठ्ठलवाडीकडचे रस्ते का दिसत नाहीत?

वाई, सातारा, फलटण, कराड अशा गावांत वाहनांची एवढी निकड आहे का? शेतमळ्यात जायचे असेल, तर तातडीचा भाग म्हणून कधी तरी वाहन लागेल. आपले राहणे गावाबाहेर होत असेल, तर वाहनाचा उपयोग होईल; पण सहज आणि सुखाने येणे-जाणे सोडून वेगाने येरझारा कशासाठी घालाय-च्या? आहेच गाडी तर मारुया चक्कर, अशी भावना बाळगून रस्त्यावर अडचणी निर्माण करणारे रसिक संख्येने वाढत चालले आहेत.

1(a)(1). खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा :

कर्ज काढून वाहन खरेदी करण्यामागची कारणे -

Correct Answer: (य) इतरांशी मानसिक स्पर्धा करण्यासाठी
(र) आपल्या ऐश्वर्याचे प्रदर्शन घडवण्यासाठी

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

प्रस्तुत उतारा हा 'वेगाचे वेड' या संकल्पनेवर आधारित आहे.

येथे लेखक वाहनांच्या अनावश्यक वापरामागची सामाजिक आणि मानसिक कारणे स्पष्ट करत आहेत.

Step 2: Detailed Explanation:

उताऱ्याचे वाचन केल्यावर आपल्याला असे आढळते की, गरजेपेक्षा प्रतिष्ठेसाठी वाहने घेण्याचे प्रमाण वाढले आहे.

लेखकाच्या मते, लोक दोन मुख्य कारणांसाठी कर्ज काढून वाहने घेतात:

१. इतरांशी मानसिक स्पर्धा: दुसऱ्याकडे वाहन आहे तर माझ्याकडेही असावे, या मानसिकतेतून ही खरेदी केली जाते.

२. ऐश्वर्याचे प्रदर्शन: आपल्याकडे किती श्रीमंती किंवा ऐश्वर्य आहे हे समाजाला दाखवण्यासाठी वाहनाचा वापर एक साधन म्हणून केला जातो.

या दोन्ही कारणांमुळे गरजेपेक्षा जास्त वाहने रस्त्यावर येतात.

Step 3: Final Answer:

कर्ज काढून वाहन खरेदी करण्यामागची दोन कारणे म्हणजे 'इतरांशी मानसिक स्पर्धा करण्यासाठी' आणि 'आपल्या ऐश्वर्याचे प्रदर्शन घडवण्यासाठी' ही आहेत.

Quick Tip

उताऱ्यातील 'मानसिक स्पर्धा' आणि 'ऐश्वर्याचे प्रदर्शन' यांसारखे की-वर्ड्स (Key words) शोधून उत्तर लिहावे.

1(a)(2). जीवन अर्थपूर्ण होण्यासाठी लेखकाने सांगितलेले तंत्र -

Correct Answer: (य) वाहन कामापुरते आणि कामासाठीच वापरणे
(र) वाहनाचा वेग आटोक्यात ठेवणे

Solution:**Step 1: Understanding the Concept:**

लेखकाने वाहनांच्या वापराबाबत एक विशिष्ट 'तंत्र' सुचवले आहे, ज्यामुळे माणसाचे जीवन अधिक सुखद आणि अर्थपूर्ण होईल.

Step 2: Detailed Explanation:

उताऱ्याच्या पहिल्याच ओळीत लेखकाने हे तंत्र स्पष्ट केले आहे.

१. पहिले सूत्र असे की, वाहन हे केवळ आवश्यक कामासाठी आणि कामापुरतेच वापरले गेले पाहिजे.
२. दुसरे सूत्र असे की, त्या वाहनाचा वेग नेहमी मानवी नियंत्रणात किंवा आटोक्यात असायला हवा. जर या दोन गोष्टी पाळल्या, तर माणसाला स्वतःसाठी असंत (वेळ) मिळेल आणि त्याचे जीवन अधिक अर्थपूर्ण होईल.

Step 3: Final Answer:

जीवन अर्थपूर्ण होण्यासाठी 'वाहन कामापुरते वापरणे' आणि 'वेग आटोक्यात ठेवणे' हे तंत्र लेखकाने सांगितले आहे.

Quick Tip

प्रश्न 'तंत्रा'वर आधारित आहे, त्यामुळे उताऱ्यातील पहिली दोन वाक्ये काळजीपूर्वक वाचा.

1(a)(3). 'जीवन अर्थपूर्ण करण्यासाठी वाहनाचा उपयोग होतो,' हे विधान तुमच्या शब्दांत स्पष्ट करा.

Correct Answer: (स्वमत अभिव्यक्ती)

वाहनाचा योग्य वापर वेळेची बचत करतो आणि प्रगतीला वेग देतो, म्हणून तो जीवन अर्थपूर्ण करतो.

Solution:**Step 1: Understanding the Concept:**

वाहन हे मानवी प्रगतीचे एक साधन आहे. त्याचा सकारात्मक वापर जीवनाचा दर्जा सुधारतो.

Step 2: Detailed Explanation:

१. आजचे जग हे स्पर्धेचे आणि धावपळीचे आहे. कमी वेळेत जास्त अंतराचा प्रवास करण्यासाठी वाहन हे वरदान ठरले आहे.
२. जेव्हा आपण वाहनाचा वापर कामासाठी करतो, तेव्हा आपला मौल्यवान वेळ वाचतो.
३. वाचलेला वेळ आपण आपल्या कुटुंबासाठी, आवडीच्या छंदांसाठी किंवा समाजकार्यासाठी देऊ शकतो, ज्यामुळे जीवन खऱ्या अर्थाने समृद्ध होते.
४. उदाहरणार्थ, आजारी माणसाला तातडीने दवाखान्यात नेण्यासाठी वाहनासारखे दुसरे साधन नाही.
५. मात्र, वाहनाचा वापर हा गरजेपुरताच मर्यादित असावा. जर आपण वेगाच्या आहारी गेलो किंवा केवळ मिरवण्यासाठी वाहनाचा वापर केला, तर ते अर्थहीन ठरते.

Step 3: Final Answer:

वाहनामुळे वेळेची बचत होऊन कार्यक्षमता वाढते. सुरक्षित वेग आणि आवश्यक वापर पाळल्यास

वाहन खरोखरच जीवन अर्थपूर्ण बनवते.

💡 Quick Tip

स्वमत लिहिताना मुद्द्यांची मांडणी करताना उदाहरणे द्यावीत. सकारात्मक दृष्टिकोनातून उत्तर लिहावे.

1(a)(3) OR. 'मनाचा ब्रेक - उत्तम ब्रेक' याबातची तुमची भूमिका सोदाहरण लिहा.

Correct Answer: (स्वमत अभिव्यक्ती)

मानवी प्रवृत्तीवर मनाचे नियंत्रण असणे म्हणजे 'मनाचा ब्रेक', जो सर्व अपघातांपासून वाचवतो.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

वाहनाचे ब्रेक यांत्रिक असतात, पण ते चालवणाऱ्या माणसाच्या विचारांवर जे नियंत्रण असते, त्याला 'मनाचा ब्रेक' म्हणतात.

Step 2: Detailed Explanation:

- जसे गाडीला थांबवण्यासाठी ब्रेकची गरज असते, तसेच माणसाच्या अमर्याद इच्छा आणि वेगाला थांबवण्यासाठी मनाच्या नियंत्रणाची गरज असते.
- जर एखाद्या चालकाला वेगाचा मोह झाला, तर त्याचे मन त्याला धोक्याची जाणीव करून देते. हाच तो 'मनाचा ब्रेक' होय.
- उदाहरण: रस्त्यावर रिकामा रस्ता दिसला की वेग वाढवण्याचा मोह होतो. अशा वेळी "सुरक्षितता महत्त्वाची आहे" हा विचार म्हणजे मनाचा ब्रेक होय.
- जीवनाच्या इतर क्षेत्रांतही, जसे की रागावर नियंत्रण मिळवणे किंवा अनावश्यक खर्च टाळणे, येथेही हा ब्रेक उपयोगी ठरतो.
- ज्याचा मनाचा ब्रेक उत्तम आहे, तो स्वतःचे आणि समाजाचे हित राखू शकतो.

Step 3: Final Answer:

'मनाचा ब्रेक' म्हणजे सारासार विवेकबुद्धीने घेतलेला निर्णय. हा ब्रेक असेल तरच रस्ते आणि जीवन दोन्ही सुरक्षित राहतील.

💡 Quick Tip

'मनाचा ब्रेक' या रूपकाचा (Metaphor) अर्थ स्पष्ट करून जीवनातील एक साधे उदाहरण द्या.

उत्तरा २ (Comprehension 2):

मी बऱ्याच कार्यक्रमांना जात असतो. तिथेही या चित्रांचे स्रोत मला सापडतात. असले कार्यक्रम

हे कच्चा माल पुरवणारे मार्ग आहेत माझे. प्रयत्न केला तर किती चांगले धागे हातात येतात याचं प्रत्यंतर देणारा एक प्रसंग एका अतिशय साध्याशा कार्यक्रमात घडला. प्रथेप्रमाणे त्या लोकांनी मला पुष्पगुच्छ आणि नारळ दिला. तो घेऊन मी टेबलावर ठेवला आणि शांतपणे खुर्चीत बसलो होतो. बोलणारा माझी कुठून कुठून जमवलेली माहिती उपस्थितांना सांगत होता. मला त्यात स्वारस्य नव्हतं. मी टेबलावरच्या नारळाकडे बघत होतो. बघता बघता मला ती नारळाची शेंडी, नारळाचा तो लहानसा आकार पाच-सात वर्षांच्या मुलीच्या डोक्यासारखा वाटायला लागला. नारळाची शेंडी तिच्या पोनीटेलसारखी बांधलेली! हे स्मरणात गिरवत्या घालायला लागलं. कार्यक्रम संपला. घरी आलो. बाकी सगळी कामं नेहमीसारखी सुरू होती. रात्री दहानंतर मी समोर ड्रॉइंग पेपर घेऊन बसलो होतो. त्यावर चित्र चितारत गेलो ते अशा क्रमानं. देवळासमोर दगडावर आपटून नारळ फोडतात. नारळ फोडणारा तो पुरुषी हात मी चितारला. तो नारळ नसून ते चिमुरड्या मुलीचं डोकं आहे हे सूचित व्हावं म्हणून त्या नारळाला बारीकसा कानातला डूल दाखवला. त्यानं तो नारळ दगडावर आपटण्यासाठी वर उगारलाय आणि त्याच बरोबर मी दुसरा एक हात दाखवलाय ज्या हातानं तो नारळ उगारलेला पुरुषी हात धरून ठेवलाय. स्त्रीभूषण हत्येबद्दलचं एक पोस्टर त्यातून तयार झालं.

1(b)(1). खालील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा :

प्रथेप्रमाणे लेखकाचे झालेले स्वागत -

(य) [.....]

(र) [.....]

Correct Answer: (य) पुष्पगुच्छ

(र) नारळ

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

प्रस्तुत उताऱ्यात लेखकाला मिळालेल्या सन्मानाचे आणि त्यातून सुचलेल्या कल्पनेचे वर्णन केले आहे.

Step 2: Detailed Explanation:

उताऱ्यात लेखक एका कार्यक्रमाचा अनुभव सांगत आहेत.

त्यांनी स्पष्टपणे लिहिले आहे की, "प्रथेप्रमाणे त्या लोकांनी मला पुष्पगुच्छ आणि नारळ दिला."

पारंपारिक भारतीय संस्कृतीत पाहुण्यांचे स्वागत करण्याची ही एक पद्धत आहे.

Step 3: Final Answer:

लेखकाचे स्वागत 'पुष्पगुच्छ' आणि 'नारळ' देऊन करण्यात आले.

Quick Tip

उताऱ्यात 'पुष्पगुच्छ' आणि 'नारळ' हे शब्द पहिल्या परिच्छेदाच्या मध्यभागी आले आहेत.

1(b)(2). चित्रकार लेखकाला नारळाकडे बघून दिसलेले दृश्य -

(य) [.....]

(र) [.....]

Correct Answer: (य) नारळाचा आकार पाच-सात वर्षांच्या मुलीच्या डोक्यासारखा वाटला.
(र) नारळाची शेंडी मुलीच्या पोनीटेलसारखी बांधलेली वाटली.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

चित्रकाराची नजर ही सामान्यांपेक्षा वेगळी असते. तो वस्तूमध्ये लपलेली प्रतीके शोधतो.

Step 2: Detailed Explanation:

जेव्हा लेखक टेबलावरच्या नारळाकडे पाहत होते, तेव्हा त्यांच्या मनात एका चित्राची निर्मिती होत होती.

त्यांना दोन महत्त्वाच्या गोष्टी जाणवल्या :

१. नारळाचा गोल आकार त्यांना पाच-सात वर्षांच्या एका लहान मुलीच्या डोक्यासारखा वाटला.

२. नारळाची जी शेंडी होती, ती जणू त्या मुलीने बांधलेली पोनीटेल आहे, अशी कल्पना त्यांच्या मनात आली.

Step 3: Final Answer:

लेखकाला नारळाच्या आकारात 'मुलीचे डोक' आणि शेंडीमध्ये 'मुलीची पोनीटेल' दिसली.

💡 Quick Tip

कल्पनाशक्तीशी संबंधित शब्द उताऱ्याच्या दुसऱ्या परिच्छेदाच्या सुरुवातीला दिले आहेत.

1(b)(3). लेखकाने चित्रातून स्त्रीभ्रूण हत्येविरोधी दिलेला संदेश तुमच्या शब्दांत लिहा.

Correct Answer: (स्वमत अभिव्यक्ती)

मुलींचा जीव घेणे हे निष्पाप जीवाचा बळी घेण्यासारखे आहे, हे रोखणे ही समाजाची जबाबदारी आहे.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

लेखकाने नारळाला मुलीचे प्रतीक मानून स्त्रीभ्रूण हत्येसारख्या क्रूर प्रथेवर प्रहार केला आहे.

Step 2: Detailed Explanation:

१. लेखकाने चित्रात नारळाला एक कानातला डूल दाखवला, ज्यामुळे तो नारळ नसून एक मुलगी आहे हे स्पष्ट झाले.

२. मंदिरात नारळ फोडण्याची प्रथा श्रद्धेचा भाग आहे, पण मुलीला मारणे हा गुन्हा आहे.

३. जो हात नारळ फोडण्यासाठी उगारला आहे, तो स्त्रीभ्रूण हत्येच्या क्रूर मानसिकतेचे प्रतीक आहे.

४. लेखकाने चित्रात दाखवलेला दुसरा हात, जो तो क्रूर हात थांबवतो, तो समाजातील जागृतीचा आणि संरक्षणाचा संदेश देतो.

५. "मुलींना मारू नका, त्यांना जगू द्या" हा अत्यंत महत्त्वाचा सामाजिक संदेश या चित्रातून मिळतो.

Step 3: Final Answer:

लेखकाने या प्रतीकात्मक चित्रातून स्त्रीभ्रूण हत्या रोखण्याचा आणि मुलींचे रक्षण करण्याचा संदेश प्रभावीपणे दिला आहे.

Quick Tip

संदेश लिहिताना चित्रातील 'दोन हात' आणि 'नारळ' यांच्या प्रतीकांचा वापर करा.

1(b)(3) OR. 'समाजातील अनिष्ट रूढी' याविषयी तुमचे विचार स्पष्ट करा.

Correct Answer: (स्वमत अभिव्यक्ती)

अनिष्ट रूढी समाजाच्या प्रगतीला घातक असतात, त्या विवेकाने आणि शिक्षणाने नष्ट केल्या पाहिजेत.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

समाज आजही काही जुन्या आणि चुकीच्या परंपरांना धरून आहे, ज्यांना 'अनिष्ट रूढी' म्हणतात.

Step 2: Detailed Explanation:

१. अनिष्ट रूढी म्हणजे अशा प्रथा ज्या माणुसकीला काळीमा फासतात, जसे की हुंडाबळी, स्त्रीभ्रूण हत्या किंवा अंधश्रद्धा.
२. या रूढींमुळे व्यक्तीच्या हक्कांचे उल्लंघन होते आणि समाजाची अधोगती होते.
३. उताऱ्यात आलेली स्त्रीभ्रूण हत्या ही अशीच एक भयंकर रूढी आहे, जी केवळ एका कुटुंबाचा नव्हे तर संपूर्ण समाजाचा विनाश करते.
४. शिक्षणाचा अभाव आणि चुकीच्या समजुतींमुळे या रूढी टिकून राहतात.
५. या रूढी नष्ट करण्यासाठी समाजात विज्ञानवादी दृष्टीकोन आणि वैचारिक जागृती निर्माण होणे आवश्यक आहे.

Step 3: Final Answer:

अनिष्ट रूढी म्हणजे समाजाला लागलेली कीड आहे. आपण सर्वांनी मिळून अशा रूढींविरुद्ध आवाज उठवणे गरजेचे आहे.

Quick Tip

उदाहरणादाखल स्त्रीभ्रूण हत्या किंवा अंधश्रद्धा यांचा उल्लेख करून विचारांची मांडणी करा.

उतारा ३ (Comprehension 3):

छोटेसे का होईना पण स्वतःचे घर असावे असे स्वप्न प्रत्येकाचेच असते. पण स्वप्नपूर्तीचे भाग्य फार थोड्यांनाच लाभते. एकेकाळी वडिलांनी घेऊन ठेवलेल्या ओसाड प्लॉटवर नाना खटपट करून एक टुमदार बंगला बांधून मीही अशा भाग्यवंतांच्या पंक्तीत जाऊन बसलो.

अर्थात हे भाग्य असेतसे आले नव्हते. बंगल्यासाठी व तत्सम गोष्टींसाठी मी निरनिराळ्या ठिकाणाहून इतकी कर्जे काढली होती की, जगाच्या दृष्टीने अणुविज्ञानाचे वा कॉम्प्युटरचे ठरू पाहणारे हे युग माझ्या दृष्टीने कर्जाचे व हप्त्यांचे ठरले होते. असे असूनही, आणखी एक कर्ज काढून मी दणक्यात वास्तुशांत केली अन् बंगल्यात राहायला गेलो. आसपास थोडीफार वस्ती होऊ घातली असली तरी माझा बंगला त्या माळावर ओकाबोकाच वाटत होता. बंगल्याच्या आवारातच काय, पण बाहेर एकही झाड नव्हते ना झुडूप होते. सोयी गैरसोयीही बऱ्याच होत्या, तरी सुद्धा... इट वॉज माय स्वीट... स्वीट होम!
— अविनाश हळबे.

1(इ)(1). जगाच्या दृष्टीने आजच्या युगाची ओळख :

(य) [.....]

(र) [.....]

Correct Answer: (य) अणुविज्ञानाचे युग

(र) कॉम्प्युटरचे युग

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

दिलेल्या उताऱ्यात लेखक स्वतःच्या घर बांधणीच्या अनुभवाचे वर्णन करत असताना तत्कालीन जागतिक प्रगतीचा संदर्भ देत आहेत.

Step 2: Detailed Explanation:

उताऱ्यातील दुसऱ्या परिच्छेदात लेखक म्हणतात की, जग प्रगती करत आहे आणि लोक आजच्या काळाला वेगवेगळ्या विज्ञानाच्या नावाने ओळखतात.

लेखकाच्या मते, जगाच्या दृष्टीने हे युग खालील दोन गोष्टींचे आहे :

१. अणुविज्ञानाचे युग: अणु तंत्रज्ञानातील प्रगतीमुळे या काळाला हे नाव मिळाले आहे.
२. कॉम्प्युटरचे (संगणकाचे) युग: माहिती तंत्रज्ञानातील क्रांतीमुळे हे नाव प्रचलित झाले आहे. जरी लेखकासाठी हे युग कर्जाचे असले, तरी जगासाठी ते विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाचे आहे.

Step 3: Final Answer:

जगाच्या दृष्टीने आजच्या युगाची ओळख 'अणुविज्ञानाचे युग' आणि 'कॉम्प्युटरचे युग' अशी आहे.

Quick Tip

उताऱ्यात 'जगाच्या दृष्टीने' हा वाक्प्रचार शोधा, त्याच्या पुढच्या वाक्यातच याचे उत्तर दडलेले आहे.

1(इ)(2). लेखक भाग्यवंतांच्या पंक्तीत जाऊन बसले - कारण

Correct Answer: वडिलांनी घेऊन ठेवलेल्या ओसाड प्लॉटवर लेखकाने खूप खटपट करून एक टुमदार बंगला बांधला.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

स्वतःचे घर असणे हे प्रत्येकाचे स्वप्न असते आणि ते पूर्ण करणारा माणूस स्वतःला नशीबवान समजतो.

Step 2: Detailed Explanation:

उताऱ्याच्या सुरुवातीला लेखक स्पष्ट करतात की, घर असण्याचे स्वप्न अनेकांचे असते पण ते पूर्ण होणे भाग्याचे असते.

लेखक स्वतःला भाग्यवान समजतात कारण:

१. त्यांच्या वडिलांनी आधीच एक ओसाड जागा (प्लॉट) घेऊन ठेवली होती.

२. लेखकाने स्वतः अनेक प्रयत्न (खटपट) करून आणि कर्जे काढून त्या जागेवर एक सुंदर बंगला उभा केला.

या यशामुळे ते घर असलेल्या लोकांच्या (भाग्यवंतांच्या) गटात सामील झाले.

Step 3: Final Answer:

वडिलांनी खरेदी केलेल्या ओसाड जागेवर प्रचंड मेहनतीने एक सुंदर बंगला बांधल्यामुळे लेखक स्वतःला भाग्यवंतांच्या पंक्तीत बसलेले मानतात.

💡 Quick Tip

'कारण' विचारले असता उताऱ्यातील कृती किंवा घटनेमागील पार्श्वभूमी स्पष्ट करावी.

कविता २ (Poem 2):

रे थांब जरा आषाढघना
बघुं दे दिति भरून तुझी करुणा
कोमल पाचूंचीं हीं शेतें
प्रवाळमतींमधलीं औतें
इंद्रनीळ वेणूंचीं बेटें
या तुमच्याच पदविन्यासखुणा
रोमांचित ही गंध - केतकी
फुटे फुलों ही सोनचंपकी
लाजून या जाईच्या लेकी
तुज चोरुन बघती पुन्हापुन्हा
उघड गगन, कर घडभर आसर
आणि खुलें कर वासरमणि - घर
वाहूं दे या तव किमयेवर
कोवळ्या नव्या हळुव्या उन्हा

कणस भरू दे जिवस दुधानें
देठ फुलांचा अरळ मधानें
कंठ खगांचा मधु गानानें
आणीत शहरा तृणपर्णा
आश्लेषांच्या तुषारस्त्रांनीं
भिजुन पिसोळीं थव्याथव्यांनीं
रत्नकळा उधळीत माध्यान्हीं
न्हाणीत इंद्रधणांत वना
काळोखाची पीत आसवें
पलवीत उमलतां काजवे
करू दे मज हितगूज त्यांसवें
निरखीत जवळील विधुवदना

2(अ)(1). चौकटी पूर्ण करा -
आषाढघनाच्या पदविन्यासखुणा -
(य) [.....]
(र) [.....]

Correct Answer: (य) कोमल पाचूंची ही शेते
(र) इंद्रनीळ वेणूंची बेटे (किंवा प्रवाळमतींमधली औते)

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

कवी बा. भ. बोरकर यांनी 'रे थांब जरा आषाढघना' या कवितेत आषाढातील पावसाने सृष्टीत घडवले-
ल्या बदलांचे निसर्गरम्य वर्णन केले आहे.

Step 2: Detailed Explanation:

कवी पावसाला (आषाढघनाला) थोडा वेळ थांबण्याची विनंती करत आहेत जेणेकरून त्यांनी पावसाने
निर्माण केलेले सौंदर्य नीट न्याहाळता येईल.

कवितेत आषाढघनाच्या 'पदविन्यासखुणा' (पावले उमटलेल्या खुणा) म्हणून खालील गोष्टींचे वर्णन
केले आहे :

१. हिरवीगार शेते (कोमल पाचूंची शेते): जणू काही पाचूंचे रत्न जमिनीवर पसरले आहे असे वाटते.

२. बांबूची बेटे (इंद्रनीळ वेणूंची बेटे): निळ्या रंगाची छटा असलेली बांबूची वने ही पावसाच्या अस्ति-
त्वाची निशाणी आहे.

Step 3: Final Answer:

आषाढघनाच्या पदविन्यासखुणा म्हणजे 'कोमल पाचूंची शेते' आणि 'इंद्रनीळ वेणूंची बेटे' होत.

💡 Quick Tip

कवितेतील रूपकात्मक शब्द (उदा. पाचू, इंद्रनीळ) उत्तरामध्ये जसेच्या तसे वापरणे अपे-
क्षित असते.

2(अ)(2). कवितेत वर्णन केलेल्या फुलांची नावे -

(य) [.....]

(र) [.....]

Correct Answer: (य) केतकी / सोनचाफक

(र) जाई

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

पावसाच्या आगमनाने सृष्टीतील वनस्पती आणि फुले आनंदी होऊन उमलतात, त्याचे वर्णन दुसऱ्या कडव्यात केले आहे.

Step 2: Detailed Explanation:

कवितेच्या दुसऱ्या कडव्यात कवीने पावसाच्या स्पर्शाने खुलणाऱ्या फुलांची नावे दिली आहेत:

१. गंध-केतकी : जिला पावसाने रोमांच उभे केले आहेत.

२. सोनचाफक (सोनचाफा): जो फुलून आला आहे.

३. जाई : जी लाजली असून पावसाकडे चोरून पाहत आहे.

यांपैकी कोणतीही दोन नावे उत्तरात अपेक्षित आहेत.

Step 3: Final Answer:

कवितेत केतकी, सोनचाफक आणि जाई या फुलांचे वर्णन आले आहे.

💡 Quick Tip

कवितेतील विशेषणे सोडून मूळ फुलांची नावे लिहावीत.

2(अ)(3). अभिव्यक्ती :

आषाढातील पावसाचा तुम्ही घेतलेला अनुभव तुमच्या शब्दांत शब्दबद्ध करा.

Correct Answer: (अभिव्यक्ती)

आषाढातील पाऊस सृष्टीला हिरवाईने नटवतो आणि मनाला प्रसन्न करतो.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

आषाढ मास हा पावसाच्या संततधारेसाठी ओळखला जातो. या काळात निसर्ग पूर्णपणे बदलून जातो.

Step 2: Detailed Explanation:

१. आषाढ महिन्यात जेव्हा ढग दाटून येतात, तेव्हा सगळीकडे एक सावळा प्रकाश पसरतो.

२. पावसाच्या सरी जेव्हा मातीवर पडतात, तेव्हा येणारा मृदगंध मनाला मोहिनी घालतो.

३. डोंगरावरून वाहणारे पांढरे शुभ्र धबधबे आणि शेतात डोलणारे हिरवे पीक पाहून मन प्रसन्न होते.

४. कधी कधी पावसाची रिमझिम इतकी लांबते की घराबाहेर पडणे कठीण होते, अशा वेळी वाफाळ-लेला चहा आणि गरम भजी खाण्यात वेगळीच मजा येते.
५. आषाढाचा पाऊस हा केवळ पाण्याचे थेंब नसून तो सृष्टीला चैतन्य देणारा उत्सव वाटतो.

Step 3: Final Answer:

आषाढातील पावसाचा अनुभव म्हणजे चैतन्य आणि हिरवाईचा उत्सव. सृष्टीचे बदलणारे रूप आणि पाऊस यांमुळे मन एका आगळ्याच आनंदात न्हाऊन निघते.

Quick Tip

स्वतःचा अनुभव लिहिताना निसर्गातील बदल आणि तुमच्या भावना यांचा मेळ घालावा.

2(आ). खालील ओळींचा अर्थ लिहा :
कोण जाणे कोटुनी ह्या सावल्या आल्या पुढे ;
मी असा की लागती ह्या सावल्यांच्याही झळा !
राहती माझ्यासवे हीं आसवे गीतांपरी ;
हे कशाचें दुःख ज्याला लागला माझा लळा !

Correct Answer: कवीला आपल्या आयुष्यातील दुःखाचा आणि आठवणींचा इतका लळा लागला आहे की, त्या सावल्यांच्याही त्यांना आता झळा लागत आहेत.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

या ओळींमधून कवीच्या मनातील एकाकीपण, वेदना आणि दुःखाशी जडलेले नाते व्यक्त होते.

Step 2: Detailed Explanation:

१. 'सावल्या' येथे जुन्या आठवणी किंवा दुःखाचे प्रतीक आहेत. कवीला माहित नाही की या वेदना कुठून अचानक समोर आल्या आहेत.
२. सावल्या सामान्यतः थंड असतात, पण कवीला मात्र त्यांच्या 'झळा' (उष्णता/त्रास) लागत आहेत. म्हणजे त्यांचे दुःख अतिशय तीव्र आहे.
३. कवीची आसवे (अश्रू) त्याच्या सोबत गीतांप्रमाणे राहतात. जशी गाणी माणसाची साथ देतात, तशीच कवीची दुःखे त्याची निरंतर साथ देत आहेत.
४. कवीला आश्चर्य वाटते की हे असे कसले दुःख आहे, ज्याला स्वतःला कवीचा लळा (प्रेम/ओढ) लागला आहे आणि ते त्याला सोडून जात नाहीये.

Step 3: Final Answer:

या ओळींचा अर्थ असा की, कवीच्या आयुष्यातील दुःख आणि जुन्या वेदना त्याच्या सावलीप्रमाणे सोबत आहेत. हे दुःख इतके जवळचे झाले आहे की ते एखाद्या गाण्याप्रमाणे त्याच्या सदैव सोबतीला आहे.

🔗 Quick Tip

'सावल्यांच्या झळा' हा विरोधाभास स्पष्ट करणे उत्तरासाठी महत्त्वाचे आहे.

2(इ). काव्यसौंदर्य :

समुद्र कोडून पडलाय गगनचुंबी इमारतींच्या गजांआड,
तो संतूरस्त वाटतो संध्याकाळी : पिंजारलेली दाढी, झिंज्या.
हताशपणे पाहत असतो समोरच्या बत्तीच्या मजल्यावरील मुलाकडे,
ज्याचं बालपण उंचच उंच पण अरुंद झालंय
आणि त्याची त्याला कल्पनाच नाही.
या ओळींतून सूचित होणारे भावसौंदर्य उलगडून दाखवा.

Correct Answer: शहरीकरणाच्या विळख्यात अडकलेला निसर्ग आणि खुंटलेले बालपण यांचे विदारक चित्र येथे मांडले आहे.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

वसंत आबाजी डहके यांच्या 'समुद्र कोडून पडलाय' या कवितेतील या ओळी आधुनिक शहरीकरणाने निसर्गाची आणि मानवी जीवनाची कशी कोंडी केली आहे, हे सांगतात.

Step 2: Detailed Explanation:

१. समुद्र हा अथांगतेचे प्रतीक आहे, पण शहरात तो इमारतींच्या मधून लहानसा दिसतो. कवीला असे वाटते की जणू काही तो 'गजांआड' (तुरुंगात) कोंडला गेला आहे.
२. समुद्राचे रूप संध्याकाळी 'संतूरस्त' (तूरस्त) वाटते. त्याची फेसळलेली लाट म्हणजे जणू त्याची पिंजारलेली दाढी आणि झिंज्या आहेत, जे त्याच्या अस्वस्थतेचे लक्षण आहे.
३. समुद्र एका लहान मुलाकडे पाहतोय जो इमारतीच्या वरच्या मजल्यावर राहतो. त्या मुलाचे बालपण 'उंच' (आर्थिकदृष्ट्या श्रीमंत) आहे पण 'अरुंद' (मर्यादित/मोकळ्या हवेचा अभाव असलेले) झाले आहे.
४. त्या मुलाला माहीतच नाही की त्याने काय गमावले आहे. त्याला निसर्ग, मोकळे मैदान आणि अथांग समुद्र पाहण्याचे स्वातंत्र्य नाही.
५. निसर्ग आणि बालपण या दोन्ही महत्त्वाच्या गोष्टी शहराच्या सिमेंटच्या जंगलात हरवून गेल्या आहेत, हे भावसौंदर्य येथे कवीने टिपले आहे.

Step 3: Final Answer:

प्रस्तुत ओळींतून शहरी संस्कृतीमुळे निसर्गाची होणारी गळचेपी आणि सिमेंटच्या घरांत कोंडल्या गेलेल्या बालपणाचे दुःख अत्यंत प्रभावीपणे व्यक्त झाले आहे.

🔗 Quick Tip

'गगनचुंबी इमारतींचे गज' आणि 'अरुंद बालपण' या प्रतीकांचा अर्थ सविस्तर लिहावा.

2(इ) OR. रसग्रहण :

पावसाचे तरंग ओंजळीत धरणारी चैतन्यमयी बालिका
अंगणात दिवे लावावेत तसे सर्वच बहर लावणारी तू नवयौवना
स्वप्नांचे पंख लावून आभाळ झुल्यावर झुलणारी तू ध्येयगंधा
नि आज नखशिखांत तू तू आहेस फक्त स्थितप्रज्ञा राणी !
वरील काव्यपंक्तींचे रसग्रहण करा.

Correct Answer: (रसग्रहण)

स्त्रीच्या आयुष्यातील विविध टप्प्यांचे आणि तिच्या मानसिक स्थित्यंतराचे वर्णन येथे केले आहे.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

हे काव्य एका स्त्रीच्या जीवनातील निरागस बालपण, उत्साही तारुण्य आणि नंतरच्या परिपक्व शांततेचे दर्शन घडवते.

Step 2: Detailed Explanation:

१. आशयसौंदर्य: कवीने स्त्रीच्या रूपातील बदलांचे अतिशय तरल वर्णन केले आहे. बालपण, तारुण्य आणि प्रौढत्व या तीन अवस्था येथे ठळकपणे दिसतात.

२. काव्यसौंदर्य:

- 'बालिका': जी पावसाचे थेंब ओंजळीत धरते, ती चैतन्याचे आणि निरागसतेचे प्रतीक आहे.
- 'नवयौवना': जिच्या येण्याने घराचे अंगण बहरते (दिवे लागतात), ती उत्साहाचे प्रतीक आहे.
- 'ध्येयगंधा': जिचे डोळे स्वप्नांनी भरलेले आहेत आणि जी आभाळाला गवसणी घालू इच्छिते.

३. भाषिक वैशिष्ट्ये : कवितेत 'चैतन्यमयी', 'नवयौवना', 'ध्येयगंधा' यांसारखी संस्कृतप्रचुर पण सोपी विशेषणे वापरली आहेत.

४. शेवटचा बदल: आज ती स्त्री 'स्थितप्रज्ञा' (सर्व स्थितीत स्थिर राहणारी) झाली आहे. आयुष्यातील अनुभवांनी तिला शांत आणि संयमी बनवले आहे.

Step 3: Final Answer:

रसग्रहणात असे म्हणता येईल की, ही कविता स्त्रीच्या प्रगतीशील प्रवासाचे प्रतीक आहे. एका निरागस मुलीपासून ते एका परिपक्व स्थितप्रज्ञ स्त्रीपर्यंतचा हा प्रवास सौंदर्याने मांडला आहे.

🔗 Quick Tip

रसग्रहण करताना 'आशयसौंदर्य', 'काव्यसौंदर्य' आणि 'भाषिक वैशिष्ट्ये' हे तीन मुद्दे आव-
र्जून लिहावेत.

उत्तरा (Comprehension):

प्रारंभी एखादी शिकवण देण्यासाठी, बोध देण्यासाठी कथालेखन केले गेले. नंतर-नंतर मनोरंजन कर-
ण्यासाठी किंवा एखादा विचार, भावना, चित्ताकर्षक घटना वाचकांपर्यंत पोहोचवण्यासाठी कथा लि-
हिल्या जाऊ लागल्या.

कथेत घटना असतात, कथानक असते, तिच्यात पात्रे असतात. स्थळ, काळ, वेळ यांचाही उल्लेख कथेत असतो. कथेच्या विषयानुसार तिच्यात विशिष्ट वातावरणही असते आणि समर्पक अशी निवेदनशैलीही असते. कथेतील पात्रांच्या परस्परसंबंधातून निर्माण झालेले ताणतणाव, संघर्ष, गुंतागुंतही कथेत असते आणि सर्वांचा एक उत्कर्षबिंदू (क्लायमॅक्स) असतो कथेत! अर्थात या सर्व घटकांनी युक्त अशा कथेला समर्पक शेवटही असतो तसेच एक सुयोग्य आणि उत्तम शीर्षकही असते. थोडक्यात सांगायचे तर कथा म्हणजे 'एका विशिष्ट स्थलकाली पात्रांच्या परस्परसंबंधातून घडलेल्या घटनांचे एखाद्या विशिष्ट हेतूने केलेले उत्कंटावर्धक चित्रण म्हणजे कथा.'

3(अ)(1)(य). प्रारंभी केल्या जाणाऱ्या कथालेखनामागील हेतू लिहा.

Correct Answer: प्रारंभी एखादी शिकवण देण्यासाठी किंवा बोध देण्यासाठी कथालेखन केले गेले.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

कथा हा साहित्यातील अत्यंत जुना आणि लोकप्रिय प्रकार आहे. काळाप्रमाणे कथेचा हेतू बदलत गेला आहे.

प्रस्तुत उतारा कथेचा इतिहास आणि त्यामागील उद्दिष्टे स्पष्ट करतो.

Step 2: Detailed Explanation:

उताऱ्यातील पहिल्या वाक्यात स्पष्टपणे नमूद केले आहे की, सुरुवातीच्या काळात कथा केवळ करमणुकीसाठी नव्हत्या.

त्या काळी समाजाला किंवा व्यक्तीला एखादी चांगली शिकवण मिळावी हा मुख्य उद्देश होता.

बोधकथा किंवा नीतिकथा यांद्वारे मानवी मूल्यांची रुजवणूक करणे हा त्यामागील प्रमुख हेतू होता.

Step 3: Final Answer:

कथालेखनाचा सुरुवातीचा मुख्य हेतू 'एखादी शिकवण देणे' किंवा 'बोध देणे' हा होता.

💡 Quick Tip

उताऱ्यातील 'प्रारंभी' हा शब्द शोधल्यास तुम्हाला त्वरित पहिल्याच ओळीत उत्तर सापडेल.

विभागीय परीक्षेत 'एका वाक्यात उत्तरे' लिहिताना थेट आणि अचूक माहिती लिहावी.

3(अ)(1)(र). कथेच्या शीर्षकाची वैशिष्ट्ये लिहा.

Correct Answer: कथेचे शीर्षक समर्पक, सुयोग्य आणि उत्तम असावे लागते.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

शीर्षक हे कथेचा आरसा असते. ते वाचकाची उत्सुकता वाढवण्याचे काम करते.

Step 2: Detailed Explanation:

उताऱ्याच्या दुसऱ्या परिच्छेदाच्या शेवटी कथेच्या शीर्षकाबाबत माहिती दिली आहे.

उत्तम कथेसाठी शीर्षक हे केवळ नाव नसून ते कथेच्या विषयाशी मिळतेजुळते (समर्पक) असावे लागते.

ते सुयोग्य म्हणजे कथेच्या आशयाला न्याय देणारे असावे लागते.

Step 3: Final Answer:

कथेच्या शीर्षकाची वैशिष्ट्ये म्हणजे ते 'समर्पक', 'सुयोग्य' आणि 'उत्तम' असणे हे होय.

Quick Tip

शीर्षक नेहमी कथेचा केंद्रबिंदू किंवा आशय स्पष्ट करणारे असावे.
लक्षात ठेवा की शीर्षक आकर्षक असेल तरच वाचक कथेकडे आकर्षित होतो.

3(अ)(2). 'कथा'-व्याख्या लिहा.

Correct Answer: 'एका विशिष्ट स्थलकाली पात्रांच्या परस्परसंबंधातून घडलेल्या घटनांचे एखाद्या विशिष्ट हेतूने केलेले उत्कंठावर्धक चित्रण म्हणजे कथा.'

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

व्याख्या म्हणजे एखाद्या विषयाचा सर्वसमावेशक अर्थ सांगणारे विधान. कथेची व्याख्या तिच्यातील घटकांवरून केली जाते.

Step 2: Detailed Explanation:

कथेमध्ये स्थळ (जागा) आणि काळ (वेळ) यांना महत्त्व असते.

त्यात अनेक पात्रे (Characters) एकमेकांशी जोडलेली असतात.

या पात्रांच्या कृतीतून घटना घडतात.

लेखकाचा या मागे एक निश्चित हेतू असतो आणि हे सर्व वर्णन वाचकाला गुंतवून ठेवणारे (उत्कंठावर्धक) असते.

उताऱ्यातील शेवटच्या भागात ही प्रमाण व्याख्या दिलेली आहे.

Step 3: Final Answer:

कथा म्हणजे एका विशिष्ट स्थलकाली पात्रांच्या परस्परसंबंधातून घडलेल्या घटनांचे एखाद्या विशिष्ट हेतूने केलेले उत्कंठावर्धक चित्रण होय.

🔗 Quick Tip

व्याख्या लिहिताना ती जशीच्या तशी (अवतरण चिन्हात) लिहिणे अपेक्षित असते. 'स्थलकाली', 'परस्परसंबंध' आणि 'उत्कंठावर्धक' हे शब्द व्याख्या पूर्ण करतात.

3(आ)(य). अनुचे स्वभावचित्र थोडक्यात रेखाटा.

Correct Answer: अनु ही वपु काळे यांच्या 'शोध' कथेतील एक स्वतंत्र विचारांची, धाडसी आणि स्वतःच्या अटीवर जगणारी तरुणी आहे.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

स्वभावचित्र रेखाटणे म्हणजे पात्राच्या गुणांची आणि वागणुकीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करणे.

Step 2: Detailed Explanation:

- स्वतंत्र विचारसरणी : अनु ही आधुनिक विचारांची मुलगी आहे. तिला कोणाच्याही आधाराशिवाय स्वतःचे आयुष्य घडवायचे आहे.
- जिद्द आणि सोशिकता : ती एक वर्ष स्वतःच्या हिमतीवर जगण्याचा प्रयोग करते. या काळात ती परिचारिका (Nurse) म्हणून काम करून कष्टाचे महत्त्व जाणते.
- वैचारिक प्रगल्भता : तिला पैशांपेक्षा माणसांचे स्वभाव आणि नाती समजून घेण्यात जास्त रस आहे.
- प्रांजळपणा : ती आपल्या मनातले विचार स्पष्टपणे आणि निडरपणे मांडते.

Step 3: Final Answer:

अनु ही एक स्वावलंबी, जिज्ञासू आणि जीवनाचा प्रत्यक्ष अनुभव घेऊ पाहणारी जिद्दी तरुणी आहे.

🔗 Quick Tip

पात्राचे स्वभावचित्र लिहिताना त्याच्या कृतीतून दिसणारे गुण स्पष्ट करा. उदाहरणार्थ: एक वर्षाचा एकांतवास पत्करणे हे तिचे स्वावलंबन दर्शवते.

3(आ)(र). बापू गुरुजींनी गावासाठी केलेल्या कार्याची थोडक्यात माहिती लिहा.

Correct Answer: बापू गुरुजींनी आपल्या गावाच्या सर्वांगीण विकासासाठी शिक्षण, आरोग्य आणि समाजसुधारणा या क्षेत्रांत मोलाचे कार्य केले.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

बापू गुरुजी हे 'गढी' कथेतील एक आदर्श व्यक्तिमत्त्व आहेत, ज्यांनी स्वतःचा स्वार्थ सोडून गावासाठी

आयुष्य वेचले.

Step 2: Detailed Explanation:

१. शैक्षणिक कार्य: त्यांनी गावात शाळा सुरू केली आणि मुलांना शिक्षणाचे महत्त्व पटवून दिले.
२. आरोग्य सुविधा : गावातील लोकांच्या आरोग्यासाठी दवाखाना आणि इतर मूलभूत सोयी उपलब्ध करून देण्यासाठी त्यांनी प्रयत्न केले.
३. ग्रामविकास: रस्ते, स्वच्छता आणि पाणी या प्रश्नांवर त्यांनी ग्रामस्थांना संघटित केले.
४. नैतिक मूल्ये : गावातील भांडणे मिटवून एकोपा निर्माण करण्याचे काम त्यांनी निष्ठेने केले.

Step 3: Final Answer:

बापू गुरुजींनी शिक्षण प्रसार आणि ग्रामविकासाच्या माध्यमातून आपल्या गावाचा चेहरामोहरा बदलण्याचे पवित्र कार्य केले.

Quick Tip

'गढी' कथेतील बापू गुरुजी हे निस्वार्थी सेवेचे प्रतीक आहेत.
त्यांच्या कार्याचे वर्णन करताना 'ग्रामविकास' हा मुख्य मुद्दा असावा.

3(आ)(ल). डॉक्टर आणि नर्स यांच्यामधील अनुने सांगितलेला फरक तुमच्या शब्दांत स्पष्ट करा.

Correct Answer: अनुच्या मते डॉक्टर आजार बरा करतात, तर नर्स आजारी माणसाला सावरते ; डॉक्टर बुद्धीने काम करतात, तर नर्स हृदयाने काम करते.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

'शोध' कथेत अनुने रुग्णालयातील अनुभवावरून डॉक्टर आणि परिचारिका यांच्या भूमिकेतील सूक्ष्म फरक स्पष्ट केला आहे.

Step 2: Detailed Explanation:

१. डॉक्टर हे तांत्रिकदृष्ट्या आजारावर उपचार करतात. त्यांचे मुख्य लक्ष रोगाचे उच्चाटन करण्यावर असते.
२. नर्स (परिचारिका) ही रुग्णाच्या मानसिक आणि शारीरिक गरजांकडे लक्ष देते. ती रुग्णाला मायेचा आधार देते.
३. अनुच्या मते, डॉक्टर औषधे देऊन आजार घालवतात, पण नर्स आपल्या सेवेने रुग्णामध्ये जगण्याची उमेद निर्माण करते.
४. परिचारिकेचे काम हे केवळ नोकरी नसून ती एक समर्पण वृत्ती आहे, असे अनुला वाटते.

Step 3: Final Answer:

डॉक्टर केवळ शरीर दुरुस्त करतात, पण नर्स मनाला आणि शरीराला मायेने फुंकर घालून रुग्णाला पुन्हा उभं करते, असा फरक अनुने मांडला आहे.

🔗 Quick Tip

अनुच्या मते सेवेला उपचारापेक्षा जास्त महत्त्व आहे. हा विचार उत्तरात अधोरेखित करा.

3(आ)(व). 'गढी' या शीर्षकाची समर्पकता पटवून द्या.

Correct Answer: 'गढी' हे शीर्षक बापू गुरुजींच्या भक्कम विचारांचे आणि गावाच्या अस्मितेचे प्रतीक असल्यामुळे ते कथेसाठी पूर्णपणे समर्पक आहे.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

शीर्षकाची समर्पकता म्हणजे ते नाव कथेच्या आशयाला आणि त्यातील संघर्षाला किती चांगल्या प्रकारे व्यक्त करते, हे सांगणे.

Step 2: Detailed Explanation:

१. गढी हे संरक्षणाचे आणि प्रतिष्ठेचे प्रतीक असते. या कथेत बापू गुरुजी हे गावासाठी एखाद्या गढीसारखे भक्कम आधारस्तंभ आहेत.
२. काळ बदलला तरी बापू गुरुजींनी आपल्या तत्त्वांशी तडजोड केली नाही.
३. ज्याप्रमाणे जुनी गढी ढासळते, त्याचप्रमाणे जुन्या मूल्यांचा ऱ्हास होताना पाहून गुरुजींना होणारी वेदना कथेत व्यक्त झाली आहे.
४. गावाचा इतिहास आणि गुरुजींचे व्यक्तिमत्त्व या दोन्ही गोष्टी 'गढी' या शब्दाभोवती फिरतात.

Step 3: Final Answer:

बापू गुरुजींच्या अढळ निष्ठेचे आणि बदलत्या काळातील मूल्यांच्या संघर्षाचे प्रतीक म्हणून 'गढी' हे शीर्षक अत्यंत योग्य ठरते.

🔗 Quick Tip

'गढी' म्हणजे केवळ वास्तू नसून ते बापू गुरुजींच्या व्यक्तिमत्त्वाचे रूपक (Metaphor) आहे, हे स्पष्ट करा.

4(अ)(1). मुलाखतीची सुरुवात स्पष्ट करा.

Correct Answer: मुलाखतीची सुरुवात ही आकर्षक, चटपटीत आणि श्रोत्यांना/वाचकांना गुंतवून ठेवणारी असावी लागते.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

मुलाखत ही एक कला आहे. तिची सुरुवात (प्रास्ताविक) ही संपूर्ण मुलाखतीचा पाया असते. योग्य सुरुवातीमुळे श्रोते मुलाखतीशी जोडले जातात.

Step 2: Detailed Explanation:

मुलाखतीची सुरुवात करताना खालील गोष्टी महत्त्वाच्या असतात:

१. अतिथींचा परिचय : मुलाखतकाराने प्रारंभी मुलाखत देणाऱ्या व्यक्तीचा ओघवत्या भाषेत परिचय करून द्यावा.
२. वातावरण निर्मिती : मुलाखतीचा हेतू स्पष्ट करून एक हलके-फुलके आणि उत्साही वातावरण निर्माण करावे लागते.
३. उत्सुकता वाढवणे : सुरुवातीलाच काही असे मुद्दे किंवा विधाने करावीत ज्यामुळे श्रोत्यांच्या मनात पुढे काय घडणार याची उत्सुकता निर्माण होईल.
४. मुलाखतकाराचा आत्मविश्वास : मुलाखतकाराचा आत्मविश्वास आणि शब्दांवरील पकड सुरुवातीलाच सिद्ध व्हावी लागते.

Step 3: Final Answer:

मुलाखतीची सुरुवात ही थोडक्यात, पण प्रभावी असावी. त्यात अतिथींचा योग्य सन्मान आणि विषयाची तोंडओळख यांचा मेळ असावा.

Quick Tip

मुलाखतीची सुरुवात म्हणजे जणू काही नाटकाची नांदीच असते ; ती जितकी प्रभावी, तितकीच मुलाखत यशस्वी होते.

4(अ)(2). माहितीपत्रकाची गरज लिहा.

Correct Answer: माहितीपत्रक हे उत्पादक आणि ग्राहक यांच्यातील महत्त्वाचा दुवा असून ते ग्राहकाला उत्पादनाची सविस्तर माहिती पुरवते.

Solution:**Step 1: Understanding the Concept:**

माहितीपत्रक (Brochure/Pamphlet) हे एक प्रभावी जाहिरात माध्यम आहे. कोणतीही नवीन संस्था, उत्पादन किंवा सेवा लोकांपर्यंत पोहोचवण्यासाठी याची गरज असते.

Step 2: Detailed Explanation:

१. सविस्तर माहिती : जाहिरातीत सर्व गोष्टी सांगता येत नाहीत, ती कमतरता माहितीपत्रक भरून काढते.
२. विश्वासाहता : छापिलेला माहितीमुळे ग्राहकाच्या मनात उत्पादनाबद्दल विश्वास निर्माण होतो.
३. संपर्काचे साधन : माहितीपत्रकात पत्ता, फोन नंबर आणि ईमेल यांसारख्या संपर्काच्या सोयी असतात.

४. वैशिष्ट्यांचे सादरीकरण : उत्पादनाचे वेगळेपण आणि फायदे ठळकपणे मांडण्यासाठी माहितीपत्रकाची गरज असते.

Step 3: Final Answer:

ग्राहकाला निर्णय घेण्यास मदत करणे आणि उत्पादकाचा विक्रीचा उद्देश साध्य करणे यासाठी माहितीपत्रकाची अत्यंत गरज असते.

Quick Tip

माहितीपत्रक म्हणजे उत्पादनाचा 'मूक प्रतिनिधी' असतो, जो ग्राहकाला आकर्षित करतो.

4(अ)(3). अहवाल लेखनाचे महत्त्व थोडक्यात लिहा.

Correct Answer: अहवाल लेखन हे घडलेल्या घटनेचा वस्तुनिष्ठ पुरावा असून ते भविष्यातील नियोजनासाठी उपयुक्त ठरते.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

संस्थेत किंवा कार्यालयात झालेल्या कार्यक्रमांची किंवा निर्णयांची लेखी नोंद म्हणजे अहवाल होय.

Step 2: Detailed Explanation:

१. साक्ष/पुरावा : अहवाल हा एक ऐतिहासिक दस्तऐवज असतो जो गरज पडल्यास पुरावा म्हणून वापरता येतो.
२. प्रगतीचा आढावा : अहवालामुळे संस्थेची प्रगती कोणत्या दिशेने होत आहे, हे लक्षात येते.
३. नियोजनास मदत : मागील त्रुटी अहवालातून समजतात, ज्यामुळे पुढील उपक्रम अधिक चांगल्या प्रकारे राबवता येतात.
४. माहितीचा स्त्रोत : अनुपस्थित व्यक्तींना किंवा भविष्यातील पिढीला कार्यक्रमाची माहिती अहवालाद्वारे मिळते.

Step 3: Final Answer:

संस्थेच्या कामकाजात सुसूत्रता, पारदर्शकता आणि ऐतिहासिक नोंदी राखण्यासाठी अहवाल लेखनाला अनन्यसाधारण महत्त्व आहे.

Quick Tip

अहवाल हा नेहमी सत्य आणि तटस्थ भाषेत असावा, त्यात कल्पनाविलासाला जागा नसते.

4(अ)(4). वृत्तलेख म्हणजे काय ते थोडक्यात स्पष्ट करा.

Correct Answer: बातमीच्या पलीकडे जाऊन घटनेचे सविस्तर, रंजक आणि माहितीपूर्ण विवेचन करणे म्हणजे 'वृत्तलेख' (Feature Writing) होय.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

वृत्तपत्रामध्ये केवळ बातम्या नसतात, तर काही सखोल लेखही असतात. बातम्या ताज्या घडामोडींवर असतात, तर वृत्तलेख विषयाच्या मुळाशी जातो.

Step 2: Detailed Explanation:

१. कौशल्यपूर्ण मांडणी : वृत्तलेखात माहितीसोबतच लेखकाची शैली आणि कल्पकता महत्त्वाची असते.
२. विषय व्याप्ती : सामाजिक, सांस्कृतिक, कलात्मक किंवा वैयक्तिक कर्तृत्वावर आधारित कोणताही विषय वृत्तलेखाचा असू शकतो.
३. वाचकांचे मनोरंजन : केवळ कोरडी माहिती न देता वाचकाला गुंतवून ठेवणे हा याचा उद्देश असतो.

Step 3: Final Answer:

एखाद्या विषयाचे सर्व पैलू उलगडून दाखवणारा, माहिती आणि रंजन यांचा सुवर्णमध्य साधणारा लेख म्हणजे वृत्तलेख होय.

💡 Quick Tip

वृत्तलेख हा बातमीपेक्षा अधिक दीर्घ आणि मानवी दृष्टिकोनातून लिहिलेला असतो.

5(अ)(1)(य). ही इमारत खूपच उंच आहे.

वरील विधानाचे उद्गारार्थी वाक्य ओळखून लिहा :

- (1) ही इमारत काही कमी उंच नाही.
- (2) ही इमारत किती उंच आहे.
- (3) किती लहान आहे ही इमारत.
- (4) बापरे ! केवढी उंच आहे ही इमारत !

Correct Answer: (4) बापरे ! केवढी उंच आहे ही इमारत !

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

विधानार्थी वाक्याचे उद्गारार्थी वाक्यात रूपांतर करताना तीव्र भावना व्यक्त करणाऱ्या शब्दांचा वापर केला जातो.

सामान्यतः वाक्याच्या शेवटी किंवा उद्गारवाचक शब्दानंतर उद्गारवाचक चिन्ह (!) दिले जाते.

Step 2: Detailed Explanation:

मूळ वाक्य: "ही इमारत खूपच उंच आहे."

या वाक्यात इमारतीच्या उंचीबद्दल आश्चर्य व्यक्त करायचे आहे.

पर्याय (1) हे नकारार्थी वाक्य आहे.

पर्याय (2) मध्ये उद्गारवाचक चिन्ह नाही आणि रचना अपूर्ण आहे.

पर्याय (3) चा अर्थ विरुद्ध होतो.

पर्याय (4) "बापरे!" या केवळ प्रयोगावी अव्ययाचा आणि "केवढी" या शब्दाचा वापर करून योग्य भावना आणि उद्गारवाचक चिन्हासह मांडणी केली आहे.

Step 3: Final Answer:

योग्य उद्गारार्थी वाक्य: "बापरे! केवढी उंच आहे ही इमारत!"

Quick Tip

उद्गारार्थी वाक्यात 'किती', 'केवढी' यांसारखे शब्द आणि शेवटी (!) चिन्ह असणे अनिवार्य आहे.

5(अ)(1)(र). तुम्ही सगळ्यांशी चांगले बोला.

(नकारार्थी वाक्य करा.)

Correct Answer: तुम्ही सगळ्यांशी वाईट बोलू नका.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

होकारार्थी वाक्याचे नकारार्थी वाक्यात रूपांतर करताना वाक्याचा मूळ अर्थ बदलता कामा नये.

यासाठी शब्दांचा विरुद्धार्थी शब्द वापरून 'नाही', 'नको', 'नका' अशा शब्दांचा वापर केला जातो.

Step 2: Detailed Explanation:

मूळ वाक्य: "तुम्ही सगळ्यांशी चांगले बोला."

येथे 'चांगले' हा महत्त्वाचा शब्द आहे. याचा विरुद्धार्थी शब्द 'वाईट' आहे.

वाक्याचा अर्थ कायम ठेवण्यासाठी आपल्याला 'वाईट बोलू नका' असे म्हणावे लागेल.

यामुळे मूळ अर्थ 'चांगले बोलणे' हाच राहतो.

Step 3: Final Answer:

नकारार्थी वाक्य: "तुम्ही सगळ्यांशी वाईट बोलू नका."

💡 Quick Tip

नकारार्थी करताना अर्थ बदलू नये म्हणून: होकारार्थी शब्द + नाही = विरुद्धार्थी शब्द + नकार.

5(अ)(2)(य). 'गोपाल' या सामासिक शब्दातील समास ओळखून लिहा.

- (1) अव्ययीभाव समास
- (2) द्वंद्व समास
- (3) बहुव्रीहि समास
- (4) तत्पुरुष समास

Correct Answer: (4) तत्पुरुष समास

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

तत्पुरुष समासात दुसरे पद महत्त्वाचे असते आणि दोन्ही पदांचा संबंध विभक्तीच्या किंवा अन्य अर्थाच्या दृष्टीने असतो.

Step 2: Detailed Explanation:

'गोपाल' या शब्दाचा विग्रह 'गायींचे (गो) पालन करणारा' असा होतो. येथे 'पाल' (पालन करणारा) हे क्रियापदाचे रूप असलेल्या शब्दावर दुसरे पद आधारित आहे. हा 'उपपद तत्पुरुष' समासाचा प्रकार आहे, जो तत्पुरुष समासांतर्गत येतो. विभक्ती प्रत्ययाचा (ची/चे) लोप होऊन हा शब्द बनला आहे.

Step 3: Final Answer:

'गोपाल' हा तत्पुरुष समास आहे.

💡 Quick Tip

ज्या शब्दाचा शेवट 'पाल', 'कर', 'धर' अशा धातूपासून बनलेल्या शब्दांनी होतो, तो उपपद तत्पुरुष असतो.

5(अ)(2)(र). 'यथाशक्ती' या सामासिक शब्दातील समासाचे नाव लिहा.

Correct Answer: अव्ययीभाव समास

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

ज्या सामासिक शब्दातील पहिले पद महत्त्वाचे असते आणि तो शब्द वाक्यात क्रियाविशेषणाचे कार्य करतो, त्यास अव्ययीभाव समास म्हणतात.

Step 2: Detailed Explanation:

'यथाशक्ती' या शब्दाचा विग्रह 'शक्तीप्रमाणे' असा होतो.

येथे 'यथा' हे संस्कृतमधील अव्यय पहिले पद असून ते महत्त्वाचे आहे.

'यथा', 'प्रति', 'आ' यांसारखे उपसर्ग लागलेले शब्द अव्ययीभाव समासाची उदाहरणे असतात.

Step 3: Final Answer:

'यथाशक्ती' या सामासिक शब्दातील समास अव्ययीभाव समास आहे.

🔗 Quick Tip

'यथा' म्हणजे 'प्रमाणे'. शब्दाच्या सुरुवातीला 'यथा' आल्यास तो डोळे झाकून अव्ययीभाव समास समजावा.

5(अ)(3)(य). दलालांनी मार्गदर्शन संपवून चहा मागविला.

या वाक्यातील प्रयोग ओळखा :

- (1) कर्तरी प्रयोग
- (2) कर्मणी प्रयोग
- (3) भावे प्रयोग
- (4) यापैकी नाही

Correct Answer: (2) कर्मणी प्रयोग

Solution:**Step 1: Understanding the Concept:**

जेव्हा क्रियापद कर्माच्या लिंग, वचनानुसार बदलते आणि कर्त्याला प्रत्यय असतो, तेव्हा तो कर्मणी प्रयोग असतो.

Step 2: Detailed Explanation:

वाक्य: "दलालांनी मार्गदर्शन संपवून चहा मागविला."

कर्ता: दलालांनी (विभक्ती प्रत्यय 'नी' लागला आहे).

कर्म: चहा (विभक्ती प्रत्यय नाही).

क्रियापद: मागविला (हे 'चहा' या पुल्लिंगी कर्माप्रमाणे आहे).

जर आपण 'चहा' ऐवजी 'काफी' (स्त्रीलिंगी कर्म) वापरले, तर क्रियापद 'मागविली' असे बदलेल.

कर्ता तृतीयेत असून क्रियापद कर्माला अनुसरते, म्हणून हा कर्मणी प्रयोग आहे.

Step 3: Final Answer:

वाक्यातील प्रयोग कर्मणी प्रयोग आहे.

🔗 Quick Tip

कर्त्याला प्रत्यय असेल आणि कर्माला नसेल, तर ९९% तो कर्मणी प्रयोग असतो.

5(अ)(3)(र). कर्तरी प्रयोगाचे वाक्य ओळखून लिहा :

- (1) सुजाण नागरिक परिसर स्वच्छ ठेवतात.
- (2) शेतकऱ्यांनी फुलांची रोपे लावली.
- (3) आज लवकर सांजावले.
- (4) त्याने कपाटात पुस्तक ठेवले.

Correct Answer: (1) सुजाण नागरिक परिसर स्वच्छ ठेवतात.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

कर्तरी प्रयोगात कर्ता नेहमी प्रथमा विभक्तीत असतो (कर्त्याला प्रत्यय नसतो) आणि क्रियापद कर्त्याच्या लिंग, वचनानुसार बदलते.

Step 2: Detailed Explanation:

पर्याय (1): "सुजाण नागरिक परिसर स्वच्छ ठेवतात." येथे कर्ता 'नागरिक' प्रथमा विभक्तीत आहे. जर आपण 'नागरिक' ऐवजी 'मुलगा' ठेवला, तर क्रियापद 'ठेवतो' असे बदलेल. म्हणून हा कर्तरी प्रयोग आहे.

पर्याय (2): कर्ता 'शेतकऱ्यांनी' प्रत्यययुक्त आहे (कर्मणी).

पर्याय (3): 'सांजावले' हे अकर्तृक भावे प्रयोग आहे.

पर्याय (4): कर्ता 'त्याने' प्रत्यययुक्त आहे (कर्मणी).

Step 3: Final Answer:

कर्तरी प्रयोगाचे वाक्य: "सुजाण नागरिक परिसर स्वच्छ ठेवतात."

🔗 Quick Tip

कर्तरी प्रयोगातील कर्त्याला कधीही विभक्ती प्रत्यय नसतो.

5(अ)(4)(य). तदितर खग भेणे वेगळाले पळाले ।

उपवन - जल - केली जे कराया मिळाले ॥

स्वजन, गवसला जो, त्याजपाशी नसे तो ।

कठिण समय येता कोण कामास येतो ?

वरील काव्यपंक्तीतील अलंकार ओळखून लिहा :

- (1) अतिशयोक्ती
- (2) अनन्वय
- (3) अपन्हुती
- (4) अर्थान्तरन्यास

Correct Answer: (4) अर्थान्तरन्यास

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

जेव्हा एखादा विशेष सिद्धांत किंवा अनुभव एका सामान्य सत्याच्या आधारे मांडला जातो, तेव्हा अर्थान्तरन्यास अलंकार होतो.

Step 2: Detailed Explanation:

या काव्यपंक्तींमध्ये कवीने पक्षयांच्या पळून जाण्याची एक विशिष्ट घटना मांडली आहे. या घटनेचा शेवट त्यांनी एका वैश्विक सत्याने केला आहे : "कठिण समय येता कोण कामास येतो ?" एका विशेष गोष्टीवरून सामान्य सिद्धांताकडे जाणे, हा अर्थान्तरन्यास अलंकाराचा मुख्य गुणधर्म आहे.

Step 3: Final Answer:

दिलेल्या ओळींमध्ये अर्थान्तरन्यास अलंकार आहे.

Quick Tip

जर कवितेच्या शेवटी एखादे सुभाषित किंवा सार्वत्रिक सत्य (General Truth) असेल, तर तो अर्थान्तरन्यास असतो.

5(अ)(4)(र). 'आहे ताजमहाल एक जगती तो तोच त्याच्यापरी' या वाक्यातील उपमान ओळखा.

Correct Answer: ताजमहाल

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

ज्याची तुलना करायची ते उपमेय आणि ज्याच्याशी तुलना करायची ते उपमान असते. मात्र, अनन्वय अलंकारात उपमेयाला दुसरी उपमा मिळत नसल्याने त्याची तुलना स्वतःशीच केली जाते.

Step 2: Detailed Explanation:

वाक्य: "आहे ताजमहाल एक जगती तो तोच त्याच्यापरी"
येथे ताजमहालची तुलना करण्यासाठी जगात दुसरी कोणतीही वास्तू नाही, असे सांगितले आहे. त्यामुळे ताजमहाल (उपमेय) याची तुलना ताजमहालशीच (उपमान) केली आहे.

म्हणून या वाक्यात उपमान 'ताजमहाल' हेच आहे.

Step 3: Final Answer:

या वाक्यातील उपमान ताजमहाल आहे.

💡 Quick Tip

अनन्वय अलंकारात उपमेय आणि उपमान हे दोन्ही एकच शब्द असतात.

5(अ)(5)(य). 'साखरझोपेत असणे' या वाक्प्रचाराचा अर्थ खालील पर्यायातून ओळखून लिहा :

- (1) पहाटेच्या गाढ निद्रेत असणे.
- (2) दिवसा उजेडी झोपणे.
- (3) साखर खाऊन झोपणे.
- (4) दिवा स्वप्न पाहणे.

Correct Answer: (1) पहाटेच्या गाढ निद्रेत असणे.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

वाक्प्रचार हा शब्दांच्या सरळ अर्थापेक्षा एक वेगळा आणि ठराविक अर्थ व्यक्त करतो.

Step 2: Detailed Explanation:

'साखरझोप' म्हणजे अशी झोप जी अत्यंत गोड आणि शांत असते. अशी झोप प्रामुख्याने पहाटेच्या वेळी लागते जेव्हा मन आणि शरीर पूर्णपणे विश्रांतीत असते. पर्याय (2), (3) आणि (4) हे चुकीचे आणि शब्दाचे शाब्दिक अर्थ घेणारे आहेत.

Step 3: Final Answer:

'साखरझोपेत असणे' म्हणजे पहाटेच्या गाढ निद्रेत असणे.

💡 Quick Tip

वाक्प्रचाराचा शब्दशः अर्थ (उदा. साखर खाणे) कधीही घेऊ नका, त्याचा सूचित अर्थ शोधा.

5(अ)(5)(र). 'साखरझोपेत असणे' या वाक्प्रचाराचा वाक्यात उपयोग करा.

Correct Answer: पहाटेच्या वेळी चोर शिरले तेव्हा घरातील सर्व मंडळी साखरझोपेत होती.

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

वाक्यात उपयोग करताना वाक्प्रचाराचे रूप वाक्याच्या काळाप्रमाणे बदलू शकते. वाक्यातून वाक्प्रचाराचा अर्थ स्पष्ट व्हावा.

Step 2: Detailed Explanation:

आपल्याला 'गाढ झोप' हा अर्थ दर्शवणारे वाक्य तयार करायचे आहे.

उदाहरण १ : सकाळी अलार्म वाजला तरी अजय साखरझोपेत असल्यामुळे त्याला जाग आली नाही.

उदाहरण २ : थंडीच्या दिवसांत पहाटे साखरझोपेत असताना पांघरूण सोडून उठणे जीवावर येते.

Step 3: Final Answer:

वाक्य: सकाळी दूधवाला आला तरी गड्याला जाग आली नाही, कारण तो साखरझोपेत होता.

🔗 Quick Tip

वाक्यात उपयोग केल्यावर वाक्प्रचाराखाली अधोरेखित (Underline) करण्यास विसरू नका.

5(आ). खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर सुमारे २०० ते २५० शब्दांत निबंध लिहा :

(१) रानफुलांचे सौंदर्य

(२) माझा आवडता साहित्यिक

(३) ग्रंथालयाचे महत्त्व

(४) समुद्र आटला तर

(५) स्त्री-पुरुष समानता : काळाची गरज

Correct Answer: (५) स्त्री-पुरुष समानता : काळाची गरज

(टिप: विद्यार्थी कोणताही एक निबंध लिहू शकतात. येथे नमुना म्हणून स्त्री-पुरुष समानता विषयाचा सारांश दिला आहे.)

Solution:

Step 1: Understanding the Concept:

निबंध लेखन हे विचारांचे प्रभावी सादरीकरण असते. यात प्रस्तावना, मुख्य विवेचन आणि समारोप असणे आवश्यक आहे.

Step 2: Detailed Explanation (निबंधाचे मुद्दे - स्त्री-पुरुष समानता):

१. प्रस्तावना : "मुलगा-मुलगी एकसमान" हे केवळ घोषवाक्य न राहता ती वस्तुस्थिती होणे आवश्यक आहे. निसर्गाने दोघांनाही जगण्याचा समान अधिकार दिला आहे.

२. ऐतिहासिक संदर्भ: प्राचीन काळी स्त्रियांना मानाचे स्थान होते, पण मधल्या काळात पुरुषप्रधान संस्कृतीमुळे स्त्रियांवर बंधने आली. सावित्रीबाई फुले यांच्यासारख्या समाजसुधारकांमुळे शिक्षणाची दारे उघडली.

३. आजची स्थिती : आज स्त्रिया अंतराळापासून ते युद्धभूमीपर्यंत सर्व क्षेत्रांत पुरुषांच्या खांद्याला

खांदा लावून काम करत आहेत. तरीही काही ठिकाणी भेदभावाची वागणूक दिली जाते.

४. **समानतेची गरज :** समाजाचा गाडा चालवण्यासाठी स्त्री आणि पुरुष ही एकाच रथाची दोन चाके आहेत. जर एक चाक कमकुवत असेल, तर प्रगती शक्य नाही.

५. **समारोप :** समानता म्हणजे केवळ हक्क नव्हे, तर एकमेकांबद्दलचा आदर होय. घरातील मानसिक-तेतून या बदलाची सुरुवात होणे आवश्यक आहे.

Step 3: Final Answer:

स्त्री-पुरुष समानता ही समाजाच्या शाश्वत विकासासाठी आणि निकोप वातावरणासाठी अनिवार्य गरज आहे.

💡 Quick Tip

निबंधाची सुरुवात एखाद्या कवितेच्या ओळीने किंवा सुविचाराने केल्यास अधिक गुण मिळतात.